

УДК 81'25:378.147:159.9.018

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.4.16>

Любов ПЕРШИНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
Міжнародний університет, l.pershyna@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1171-8061

Надія ГРИГОРЯН

кандидат філологічних наук, доцент,
Міжнародний університет,
kanadezhda1@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5566-407X

Анастасія БЕЛОУС

здобувач вищої освіти,
Міжнародний університет, belous03a@gmail.com
ORCID: 0009-0006-1153-7104

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті проаналізовано роль медіації в процесі підготовки майбутніх перекладачів до професійної діяльності, розглянуто поняття перекладу та його види. В процесі дослідження визначено сутність особистості та особливості роботи перекладача. Доведено, що перекладач – це ключовий посередник, чия роль виходить за межі простого лінгвістичного транслятора і набуває функцій комунікативного та емоційного фасилітатора або медіатора. Проте перекладачеві мало знати лише лексику та граматику, задля якісно перекладу потрібно ще й володіти навичками медіації. Також виокремлено шляхи використання медіації та визначено її принципи. Медіація, як метод вирішення конфліктів, передбачає залучення третьої, нейтральної сторони для допомоги конфлікуючим сторонам у виробленні добровільного, взаємоприйняттого рішення. В контексті перекладу це означає здатність до деескалації, рефреймінгу та фокусування уваги сторін на інтересах. Основна мета роботи – обґрунтувати роль медіації у процесі підготовки майбутніх перекладачів. Стаття розкриває поняття медіації та переваги її ефективного використання у перекладацькій діяльності, з метою забезпечення конфіденційного та швидкого врегулювання конфліктів в процесі перекладу. Це допомагає зберегти або відновити ділові стосунки, оскільки процес є добровільним і гнучким, а учасники можуть самостійно впливати на результат та знаходити взаємоприйнятне рішення. Дослідження підтверджує, що набуття медіативних навичок перекладачами забезпечує недопущення виникнення конфліктів під час перекладу, збереженню стосунків між сторонами, конфіденційності процесу та можливості для сторін самостійно впливати на результат. Результати експериментального дослідження довели, що оволодіння навичками медіації перекладачами сприяє проведенню ефективних переговорів між сторонами різних етнічних культур.

Ключові слова: медіація, переклад, перекладач, медіатор, підготовка, конфлікт, комунікація.

Liubov Pershyna, Nadiia Grygoryan, Anastasiia Bielous. USING MEDIATION IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE TRANSLATORS

The article analyzes the role of mediation in the process of preparing future translators for professional activity, examines the concept of translation and its types. In the process of research, the essence of the personality and the peculiarities of the translator's work are determined. However, it is not enough for a translator to know only vocabulary and grammar; for a high-quality translation, he or she also needs to have mediation skills. The methods of using mediation are also highlighted and its principles are defined. Mediation, as a method of conflict resolution, involves the involvement of a third, neutral party to assist the conflicting parties in developing a voluntary, mutually acceptable solution. In the context of translation, this means the ability to de-escalate, reframe, and focus the parties' attention on their interests. The main goal of the work is to substantiate the role of mediation in the process of training future translators. The article reveals the concept of mediation and the advantages of its effective use in translation activities, in order to ensure confidential and rapid resolution of conflicts in the translation process. This helps maintain or restore business relationships because the process is voluntary and flexible, and participants can independently influence the outcome and find a mutually acceptable solution. The study confirms that the acquisition of mediation skills by translators ensures the prevention of conflicts during translation, the preservation of relationships between the parties, the confidentiality of the process, and the ability for the parties to independently influence the outcome. The results of the experimental study proved that mastering mediation skills by interpreters contributes to effective negotiations between parties of different ethnic cultures.

Key words: mediation, translation, interpreter, translator, mediator, preparation, conflict, communication.

Постановка проблеми. У світі динамічних міжкультурних комунікацій та посиленої глобальної взаємодії, роль медіації набуває першочергового значення для врегулювання конфліктів. Проте ефективність медіації безпосередньо залежить від перекладу – ключового інструменту, який забезпечує як лінгвістичну відповідність, так і глибоке розуміння намірів сторін. Питання, яке постає перед нами, полягає у недостатній інтеграції медіаційних навичок у навчальний процес майбутніх перекладачів. Професія перекладача передбачає комунікативні функції, подібні до ролі медіатора, але сучасні програми підготовки не вчать перекладачів бути медіаторами. Необхідно дослідити, яким саме чином медіаційні навички, які включають вміння керувати переговорами та досягати взаєморозуміння, можуть покращити підготовку майбутніх фахівців.

Актуальність дослідження використання медіації в підготовці перекладачів полягає в тому, що вона забезпечує ефективне міжкультурне спілкування та розвиває важливі навички для врегулювання конфліктів, адже перекладачі часто опиняються в таких ситуаціях, де їм необхідно виступати як культурні медіатори, а не лише як мовні посередники. Це допомагає їм краще розуміти й долати непорозуміння, які виникають через значну різницю у культурних контекстах, і забезпечує більш якісне виконання професійних обов'язків.

Креативність, професійність, знання, а також творчий підхід до перекладу та інтуїція – обов'язкове портфоліо перекладача [8, с. 167].

Часто перекладачеві для забезпечення взаємодії національних культур доводиться йти на компроміс та вдаватися до радикальних перетворень, інколи навіть змінюючи культурно-історичний фон у тексті. Основною вимогою до трансформацій є послідовність, правдоподібність та доречність. Непослідовне перетворення культурних аспектів може спричинити перекручення змісту оригіналу, а також спотворити образ автора. Тому, обираючи той чи інший відповідник, перекладач завжди має враховувати чинник адресата й тип дискурсу, що є його здатністю до правильної інтерпретації та когнітивного запасу [9, с. 65]. Це наближує текст до цільового читача та уможливорює зменшення ризиків радикальних перетворень культурних аспектів твору.

Науковці підкреслюють, що оволодіння медіативними навичками є досить необхідною навичкою при спілкуванні та перекладі. Це

підтверджують дослідження багатьох лінгвістів та науковців. Вагомий внесок у вивчення зв'язку між мовою та культурою здійснили: Л. Венуті, Е. Холл, І. Евен-Зогар, Г. Турі, Ю. Найда, А. Лефевр, С. Баснетт, Д. Таннен, А. Фляйшманн, О. Каде, В. Кетфорд, В. Телія, О. Ребрій, І. Фролова, Т. Донець, Т. Некряч, Ю. Чала, С. Терехова, Р. Зорівчак, М. Ткачівська, Л. Клименко, Н. Давіденко, Г. Кузенко, І. Кабаченко та інші.

Зокрема, як зазначав лінгвіст Євген Ніда, переклад – це динамічна еквівалентність, мета якої адаптувати текст таким чином, щоб він добре сприймався носіями мови перекладу, а не лише відтворити його [10, с. 16].

На думку Я. І. Рецкера, завдання перекладача полягає в тому, щоб точно передати зміст оригіналу засобами іншої мови цілісно, зберегти його стилістичні та експресивні особливості. Під «цілістю» перекладу розуміють єдність змісту і форми, що відтворена на новому мовному фоні.

На глибоке переконання Й. В. Гете, переклад – один з найбільш важливих засобів спілкування між людьми [4, с. 7]. Якби не існувало такого явища, як переклад, важко уявити, який обсяг інформації, культурних шарів та духовного доробку було б втрачено для світової цивілізації.

Ключова мета перекладацької діяльності – не просто змінити мову тексту, а максимально якісно відтворити адекватний зміст, стилістичні особливості та комунікативне призначення оригіналу [10, с. 16].

Питання перекладу через призму медіації у закладах вищої освіти розглядається у працях Ю. Найди, К. Райса, В. Вільса, К. Норда, Л. Венуті, О. Семко, А. Федорова, Ганса Й. Вермеєра, В. М., Комісарова, Р. Зорівчака. Значний внесок у сфері перекладу та медіації зробили також, М. Байрам, Я. І. Рецкер, Ж. Мунен, Ю. М. Караулов, О. Каде, Е. Каррі, Ф. С. Бацевич, Н. Зарубіна, Т. Я. Космеда, М. Л. Іваницька, Л. В. Засєкіна та багато інших.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами ринку праці, який потребує від перекладачів високої лінгвістичної й медіативної компетентності. В умовах зростання кількості міжнародних переговорів та крос-культурних комунікацій з'являється нагальна потреба у фахівцях, які здатні конструктивно управляти конфліктними ситуаціями та запобігати комунікативним провалам. Стратегічною для підвищення професійної конкурентоспроможності випускників є інтеграція медіативних методик у навчальний процес.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати важливість формування медіативної компетентності майбутніх перекладачів.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

– систематизувати основні наукові підходи щодо визначення поняття «переклад» у зарубіжному й вітчизняному перекладознавстві;

– уточнити зміст та структуру поняття «медіативна компетентність перекладача»;

– дослідити професійну компетенцію перекладача як суб'єкта міжкультурної комунікації та проаналізувати його роль та функції;

– ознайомитись з теоретичними засадами застосування медіації у перекладацькій діяльності;

– проаналізувати результати експериментальної частини дослідження стосовно впровадження медіативних технологій у процес підготовки майбутніх перекладачів.

Об'єктом дослідження є процес формування професійної компетентності перекладачів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: використання технологій медіації, що забезпечують розвиток медіативної компетентності перекладача.

Методологія дослідження: застосовувалися такі теоретичні та емпіричні методи: аналіз та синтез наукової літератури, порівняння та систематизація теоретичних положень; анкетування, тестування; метод експертних оцінок; експеримент, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Сучасне глобалізоване суспільство характеризується посиленою взаємодією багатьох народів, які послуговуються різноманітними мовами та культурними кодами. В результаті цього виникає критично важлива потреба в перекладі як ефективному механізмі, який забезпечує комунікативний обмін, а також уможливає взаємну співпрацю та порозуміння.

Науковець О. Каде розглядає переклад як ключовий елемент двомовної комунікації, в якій учасники користуються різними мовними кодами. У цьому процесі перекладач виконує комплексну роль: він є як одержувачем повідомлення мовою оригіналу (МО), так і ланкою перекодування та відправником повідомлення мовою перекладу (МП). Як і в одномовній комунікації, спілкування відбувається через систему мовних знаків, які несуть граматичні, семантичні й прагматичні значення [2, с. 19].

Час від часу перекладач опиняється в епіцентрі міжкультурних непорозумінь, кон-

фліктів та емоційної напруги, які виникають через різницю у цінностях сприйманні, стилі спілкування сторін. В таких випадках недостатньо простого перекладання слів. Виникає потреба в інструменті, що здатен управляти цими комунікативними та міжособистісними конфліктами, а також відновлювати ефективну взаємодію. Саме тому актуальним стає використання медіації, яка допомагає вирішити проблему міжкультурних непорозумінь.

Першим тісний зв'язок між комунікацією та культурою довів Е. Холл, на думку якого комунікація є культурою, а культура є комунікацією. Він є автором терміну «міжкультурний», який і дав назву теорії міжкультурної комунікації. Дослідник наголошував, що для успішного процесу перекладу варто вчити і мову, і культуру спілкування з іншими народами.

У свою чергу Г. Кузенко стверджує, що нове осмислення природи перекладу та його сутності, яке ґрунтується на принципах міжкультурної комунікації, отримало назву «культурного повороту» (Cultural Turn) у теорії перекладу. Це є зміщенням акцентів у вивченні перекладу, що впливає на його культурні аспекти [3, с. 33].

Процедура медіації є структурованою і складається з поступових етапів, кожен з яких допомагає сторонам медіації ефективно вирішити спір. Учасниками процедури медіації є сторони медіації та медіатор (медіатори). Вони залучені до медіації за домовленістю сторін медіації, зокрема захисники, адвокати, законні представники, експерти, перекладачі та інші [1, с. 7].

Медіація (англ. mediation – посередництво) – позасудова конфіденційна, добровільна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [5].

Медіація необхідна у випадках, коли необхідно прийти до конкретного рішення в результаті переговорів і закріпити його формально; коли емоції й роздратування перешкоджають ефективному спілкуванню сторін; якщо сторони тимчасово обмежені у засобах з якихось причин; якщо сторони прагнуть залишатися в добрих або партнерських відносинах; коли між сторонами є домовленості, які вони не в змозі розкрити третім особам (а тим більше – в суді) і мають на меті зберегти конфіденційність.

Медіація дозволяє вийти сторонам із глухого кута, показавши наявний високий рівень

культури сторін, у той час як після судового розгляду все інколи завершується розривом відносин і неприємними наслідками [6, с. 288–289].

Серед принципів медіації виділяють принцип рівноправності сторін у процесі та добровільності, неупередженості, нейтральності, конфіденційності, медіатор має виконувати свою роботу об'єктивно і чесно, він повинен допомагати сторонам конфлікту здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори, сторони, які є учасниками медіації, рівні за своїми правами, натомість медіатор не повинен розголошувати хід і результати медіації [7].

Перекладач повинен враховувати культурні конотації, використовувати методи перекладу безеквівалентної лексики, використовувати загальні знання про народ, країни та культури, з метою адекватної передачі вищезазначеної лексики.

В нашій країні з жадібністю асоціюється «жаба». Це слово також є зневажливим сленгом для дівчини. Натомість у Франції ропуха або жаба навпаки має пестливе використання. Ідіома “eat the frog” означає, що не варто відкладати складні справи на потім, краще зробити їх своєчасно.

Деякі вирази і терміни можуть мати доволі різні конотації в тій чи іншій країні або регіоні. Наприклад, корова вважається священною короною в індуїзмі. Вона є символом життя, матері та щедрості. Англійська ідіома “Sacred Cow”, що означає «недоторканність» є яскравим прикладом культурної реальності і перекладач має передати саме це значення, а не буквально, щоб забезпечити коректність перекладу.

Проведене експериментальне дослідження підтвердило важливість використання медіації студентами-перекладачами. Гіпотезою дослідження стало припущення про те, що використання спеціального комплексу завдань, спрямованих на використання медіації, стане повноцінним засобом професійно орієнтованого навчання англійської мови у ЗВО та підвищить результативність процесу підготовки майбутніх перекладачів.

Для доведення мети й перевірки гіпотези дослідження в ході практичної частини нашого дослідження на факультеті Іноземних мов, психології та медіа Міжнародного університету серед студентів 3 курсу у кількості 51 людини (дві групи), а саме 31 (25 студентів) та 32 (26 студентів) групи, було проведено експеримент. Отже, студенти були розділені на контрольні (КГ – 31 гр) та експериментальні (ЕГ – 32 гр) групи, останні

працювали за допомогою використання розроблених методичних рекомендацій.

Навчання в КГ та ЕГ мало спільні риси за такими параметрами: кількість аудиторних годин; тематика й тексти для читання та аналізу (Why Conflict Management Matters, Response to Conflict, Mediation Steps, Actual Mediation Steps, Developing Persuasion Skills; лексика для активного засвоєння (200 лексичних одиниць); критерії оцінювання результативності; доступ до додаткових джерел інформації (при цьому вибір додаткових текстів для читання здійснювався на розсуд викладача); обізнаність студентів КГ та ЕГ з ходом проведення експериментальної роботи й умовами перевірки її результативності.

Єдиною відмінністю навчання ІМ студентів КГ та ЕГ була методика. Так, студенти КГ вчилися за традиційною методикою. Студентів ЕГ навчали з використанням різноманітних завдань передбачених використання медіативних вправ. Наприкінці експерименту отримані результати порівняно й узагальнено. Експеримент проводився у три етапи.

На першому – констатувальному – етапі було запропоновано виконання низки завдань для того, аби виявити початковий рівень їх обізнаності з комунікативно-мовленнєвим репертуаром за темою «Медіація». З цією метою серед студентів спеціальності 035 Філологія Міжнародного університету було проведено тестування з теми Actual Mediation Steps. Для перевірки ефективності розробленої методики було визначено вихідний рівень володіння студентами лексикою з даної теми та вміннями її використовувати.

Другий етап – формувальний – мав на меті розвинути й підвищити рівень знань та покращити навички студентів у сфері медіації, а саме як управляти конфліктами. На цьому етапі респондентам було запропоновано виконання розробленого комплексу вправ, запропонованих студентам-майбутнім перекладачам, а саме переклад слів та фраз тематичного характеру, асоціативне гроно, складання власних речень за допомогою нових слів.

На третьому етапі експерименту – контрольному – перевірялась ефективність застосування комплексу спеціальних завдань, призначених розвинути й підвищити рівень комунікативно-мовленнєвого репертуару.

Для узагальнення та унаочнення отриманих результатів було використано методи математичної обробки даних.

Проведене дослідження показало наступні результати. Високий рівень продемонстрували 10% студентів іноземних мов (3 сту-

денти). Вони успішно впоралися із запропонованими завданнями, виконавши їх максимально самостійно й ретельно. Середній рівень вмінь на навичок продемонстрували 35% опитаних студентів (7 студентів). Помилки, що були ними допущені, стосувалися перекладу тих чи інших мовленнєвих одиниць. Низький рівень на контрольному етапі продемонстрували 55% опитуваних (15 студенти). Майже такі ж самі результати у 32 групі. На високому рівні 5% (1 студент), на середньому рівні 35% (8 студентів) і на низькому рівні 60% (17 студентів).

Отримані результати стали підтвердженням необхідності виконання роботи з використанням як теоретичних, так і практичних блоків з теми медіації. Для цього студентам і було запропоновано виконання комплексу завдань.

За підсумками проведеного дослідження були отримані такі результати. У 31 групі високий рівень продемонстрували 75% студентів іноземних мов (19 студентів). Вони успішно впоралися із запропонованими завданнями, виконавши їх максимально самостійно й ретельно. Середній рівень вмінь на навичок продемонстрували 25% опитаних студентів (6 студентів). Помилки, що були ними допущені, стосувалися перекладу тих чи інших мовленнєвих одиниць. Низький рівень на контрольному етапі продемонстровано не було. Натомість 32 група набрала меншу кількість балів: на високому рівні – 50% опитаних (15 студентів), на середньому 40% (11 студентів), а на низькому 10% (2 студенти).

Наукова новизна дослідження полягає у розробленні та експериментальному апробуванні методики, яка інтегрує принципи медіації та ігрове моделювання (зокрема, з використанням карток-метафор) для цілеспрямованого формування навичок медіативного перекладу та рефреймінгу у студентів-перекладачів.

Висновки. Одержані результати стали підтвердженням гіпотези про те, що використання спеціального комплексу завдань з розвитку медіативних навичок підвищить результативність процесу медіативної діяльності студентів майбутніх перекладачів.

Аналіз результатів методу інтерв'ювання показав, що студенти факультету ФІММП усвідомлюють значущість культури професійного спілкування в професійній діяльності майбутнього перекладача, зокрема, розуміють значущість іноземної мови, і в якості мети навчання бачать подолання наявних труднощів, пов'язаних з комунікацією в професійному середовищі, як то: недостатнє знання лексики і термінів; труднощі з підтриманням академічного спілкування з представниками інших країн; незнання тонкощів всіх сфер професійного спілкування; необхідність висловлювати думки академічною мовою за допомогою певних лексичних одиниць у сфері медіації. Перспективи подальшого дослідження полягають у дослідженні фразеологічних одиниць та ідіом, що відкривають нові можливості для перекладача-медіатора в процесі перекладу.

Література:

1. Адвокат та медіація. Г. Гаро, А. Зернова, Г. Єременко, Р. Коваль, С. Погоріла, В. Поліщук, О. Помазановська, Л. Романадзе, М. Саєнко, В. Ситюк. Х. 2022. 112 с.
2. Білоус О. М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с.
3. Бовт А. Ю. Роль перекладача як транслятора культури миру. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. С. 28–38.
4. Гуз О. П. Основи перекладознавства : конспект лекцій. Луцьк. 2021. 72 с.
5. Закон України про медіацію URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 09.11.2025).
6. Леко Б., Чуйко Г. Медіація : підручник. Чернівці, 2014. 520 с.
7. Правила медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. К.: МКАС при ТПП України, 2023.
8. Ткачівська М. Р. Культурно-емотивні закономірності відтворення лексики обмеженого вжитку в українсько-німецькому художньому перекладі : дис. д-ра філол. наук: 10.02.16. Івано-Франківськ, Харків, 2021. 450 с.
9. Фролова І. Є. Культурні чинники перекладацької діяльності. *Актуальні проблеми та методики навчання перекладу*: тези доп. XI наук. конф., м. Харків, 15–16 квіт. 2021р., Харків, 2021. С. 65–66.
10. Фрумкіна А. Л. Основи термінологічного перекладу: теорія і практика (посібник для здобувачів освіти філологічних спеціальностей). Одеса, 2025. 145 с.

Дата надходження статті: 03.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 29.12.2025